

KAMPEN FOR KUNSTEN

Av Ingunn Eriksen

Det var en gang en strid i Hamar by. Striden gjaldt Stream Nest i Åkersvika. Hvordan det hele endte, er helt fantastisk og nesten ikke til å tro. Men la meg fortelle om det som skjedde i tur og orden.

I forbindelse med vinter- OL på Lillehammer i 1994 ba LOOCs kulturseksjon året før åtte internasjonale kunstnere om å lage landskapskunst i Åkersvika på Hamar. Japaneren Takamasa Kuniyasu ble spurt fordi han bruker tømmer og teglstein i sine kunstverk. Dette passet som hånd i hanske inn i vika, for i gamle dager var det både teglverk og tømmerfløting i området. Fremdeles kan de eldste huske at kjerringene vaska klær i vannkanten, mens tømmerfløterne hoppet fra stakk til stakk. Dagens unge har vokst opp med velteplassene til tømmerterminalen som ble lagt ned året før kulturprosjektet.

Kimen til striden som senere oppsto, var allerede lagt ved stedsvalget. Åkersvika er et våtmarksområde med mange funn fra vikingtiden, og her finnes også et fuglereservat. Da Vikingskipet skulle bygges, gikk debatten høylydt mellom miljø på den ene siden og utvikling på den andre. Til tross for dette ble kunstprosjektet Kulturlandskapet Åkersvika realisert og fikk midler fra LOOC, Nordisk Konst-och Konstindustri, Hamar kommune og Hamar fylkeskommune.

Takamasa ville bygge et enormt fuglereir, men han fikk ikke tillatelse til å plassere det ute i vannet som han opprinnelig ønsket. Av grunner jeg ikke kjenner til var den beste plasseringen ved innkjørselen til Vikingskipet og femti meter inn i fuglereservatet. Årsaken var trolig at grunnen andre steder var for myk, så LOOC sto hardt på for at reiret skulle bli bygget i vernesonen. Ett års dispensasjon fra fredningsbestemmelsene ble gitt av Fylkesmannen under forutsetning at kunstverket ble fjernet før trekkfuglene kom. Takamasa var fornøyd og gikk i gang med å bygge et 6 meter høyt, 27 meter langt og 17 meter bredt fuglereir av tre tusen tømmerstokker og tjuetre tusen teglstein. Avisene skrev den gang at kunstneren brukte hele femti tusen teglstein, men det korrekte antallet er imponerende nok.

Ingen ante da at tenner skulle flekkes, tårer skulle renne, fortvilte ord skulle fylle avisspaltene. Hans Christian Gjerlaug ved Fylkesmannens miljøavdeling mente at han ikke var "den store, stygge ulven i denne saken". Men dette er å foregripe begivenhetene, så jeg skal gå litt tilbake i tid. Til en mann som fikk stor oppmerksomhet senere i en heltemodig redningsdåd, men hvis rolle som "konfliktutløser" trolig har blitt nesten helt oversett. For det var da hans musikk ble plassert inni i "Stream Nest" før OL, at interessen for

tømmerfuglereiret virkelig tok av. Ingen var forberedt på at den japansk-norske musikkskulpturen med ett skulle bli en attraksjon som sindige hedmarkinger, OL-deltakere og turister strømmet til som pilegrimer. Skulpturen ble også internasjonal kjent gjennom utenlandske TV-innslag. Ingen forutså at hedmarkingene kom til å nekte å gi slipp på sin nye kulturskatt. Var det ikke for tubaistens musikk ville nok Stream Nest ikke ha blitt det som avisene senere kalte ”et kunstverk til glede og forbannelse fra første stund til siste stukk”.

Toner i et taust fuglereir

Hvordan hadde det seg nå at det ble musikk i det tause reiret? Jo, ved åpningen av kulturlandskapet slentret tubaisten Geir Løvold stillfarent sammen med tidligere kultursjef i LOOC, Bente Erichsen, for å se på Stream Nest. Det dramatiske fuglereiret imponerte han, og han sa at han kunne gjøre det om til en lydskulptur. Ingen har verken før eller senere satt lyd i Takamasas skulpturer slik at både skulptøren og Bente tente på idéen. Geir satte i gang å komponere musikk som passet til skulpturens form og uttrykk. Spiralformene i reiret fikk Geir til å se for seg ”dramatiske bevegelser, stor kraft, tungt og sakte – en eventyrstemning i sakte bevegelser”. Han tenkte på alt fra fuglelyder til tungt tilgjengelig tonespråk. Han grublet og vandret gjennom hele desember. Han leste Rolf Jacobsens dikt om tømmer. Til slutt bestemte han seg for å gjøre noe helt nytt. På to romjulskvelder komponerte og spilte Geir musikk for en enkel tuba for første gang. Slik gikk det til at det hittil lyd stille reiret ble fylt med vakre, gåtefulle og langtrukne tubatoner. Musikken strømmet ut fra høyttalere skjult i kunstverket og ble spilt døgnet rundt gjennom hele OL og Paralympics. Musikken ble også spilt i Vikingskipet før og etter skøyteløpene.

I bitende kuldegrader sto Stream Nest vakkert snøkledd og lot seg beundre gjennom vinterukene. Befolkningen i Hamar lot seg trollbinde av skulpturen og musikken som strømmet ut av den - samtidskunsten ble folkeeie. Fuglenes vårtrekk kom, og først da gikk det opp for beundrerne at det aldri var ment at reiret skulle stå til evig tid. Kunstelskere og Stream Nest-pilegrimer bestemte seg for å kjempe for kunsten slik at den for en hver pris skulle bli en del av Hamars attraksjoner og pryde byen hele året igjennom fra løvsprett til neglesprett.

Krangelen om et fuglereir kan skade fuglereservatet

Selv om fuglereservatet lå tett inntil tungtrafikkstøy, og det var planlagt baner for ballspill og andre aktiviteter kloss inntil reservatet, så var det tubatonene fra reiret som bekymret miljøavdelingen hos Fylkesmannen. Et lydhørt politikerkorps på Hamar engasjerte seg for å

redde Stream Nest, men de talte for stokkdøve ører. Striden varte lenge og vel uten at kommunen kom fram til noen løsning. Forutsetningen var at Kulturlandskap Åkersvika var en utstilling som viste ”øyeblikkskunst”. Alle skulpturene skulle fjernes når utstillingen var over. Nå ville kunstelskerne snu opp ned på reguleringsplanen og reguleringsbestemmelser vedtatt av Hamar kommunestyre med sitt ønske om å gjøre et av dem, Stream Nest, permanent.

Først foreslo LOOC at Stream Nest skulle overføres til Hamar kommune dersom de fikk dispensasjon for fredningsbestemmelsene i ni nye år. Om vi ikke tar vare på denne perlen av en kulturskatt, så skiter vi i eget reir, klaget beboere i Hamar. Men Fylkesmannen sa NEI og atter NEI. I miljøavdelingen var de oppgitte over at ingen ville lytte til at det er bedre å være føre var enn etter snar. Det andre forsøket med å bevare Stream Nest kom fra ei aksjonsgruppe på Hamar. De ba om å få flytte reiret 50 meter ut av reservatet og inn på parkeringsplassen. Fuglereservatet må vernes, buldret det hos Fylkesmannen. Og imens hadde fugler bygget reder i det digre reiret – med ørene proppfulle av tubatoner. Det ser ut til at de liker den meditative og gåtefulle musikken til Geir, var det noen som prøvde seg med. Men Fylkesmannen ble ikke svar skyldig. Fuglereservatet er nemlig reservert for våtmarksfugler, og fugler som bygger reir i reder er ikke velkomne. Våtmarksfuglene må få matro.

Det så mørkt ut for Stream Nest. Direktoratet for naturforvaltning behandlet anken fra LOOC og vedtok en gang for alle at reiret skulle fjernes. Samme dag gikk LOOC ut i pressen og fortalte at riving, flytting og gjenoppbygging kunne koste en million kroner – og de pengene var det åpenbart at ingen hadde. Nå var gode råd dyre, men det fantes en som visste råd. Og det var Geir.

Tubaisten som ikke ville la seg målbinde

Hos Fylkesmannen hadde de nå blitt så tunghørte at de verken kunne høre eller samle det noen sa til dem. Geir forstod at det var langt utenfor takt og tone å ta mer kontakt med de oppgitte våtmarksfuglebeskytterne. Geir tok derfor heller kontakt med Karl Sandøy, en mann han hadde møtt i England da han spilte en kirkekonsert der for noen år tilbake. Han hadde opplevd Karl som en god og raus mann med sans for musikken til Geir. Ikke nok med det, Karl hadde hatt eventyrlig hell i det siste. Karl hadde nemlig forlatt England og kjøpt bestemorens sitt småbruk i Osa til pensjoniststue. Men han syntes at kåken trengte innlagt vann. Utrolig nok viste vannprøver fra kilden hans ved elva Austdøla, at kilden inneholdt det aller reneste mineralvann og det i bølter og spann. Nå solgte Karl Osa Mineral Water-vann til

folk land og strand rundt. Var *han* den rette til å redde Stream Nest fra å bli revet og ende i flammehav?

- God kveld i stua, og takk for sist, hilste Geir.
- God kveld igjen, svarte den godeste Karl.

Geir fortalte han om den elendige situasjonen, og Karl lyttet villig. Til slutt kom spørsmålet Geir hadde hatt på tungespissen hele tiden:

- Karl, vil du adoptere reiret med musikken i?
- Takk som byr, svarte den godslige forretningsmannen. Det høres ut som kreativ galskap, og da må svaret bli JA.

Slik gikk det til at Geir og den godeste Karl Sandøy henvendte seg til LOOC i tolvte time for å fortelle at de hadde funnet et bosted til det bostedsløse fugleredet. LOOC var lettet over at det nå endelig kunne bli en løsning. Hamarfolk resignerte med et sukk: var det noen som hadde greie på turistattraksjoner så var det nok ikke hedmarkinger, men selvfølgelig hardangerfolk med sin vidde, sine fjell og fjorder. Nå skulle Stream Nest stå på programmet til cruiseturistene. Avisinnlegg på Hedemarken forteller om sviket som sved, og tårene som rant.

Overfarten

Geir hadde funnet seg en god hjelper i han Karl, men det var bare første skritt i prosessen. Stream Nest måtte fjernes fra fredet grunn og det kjapt. Han trengte rett og slett gode medhjelpere i Hamar også. LOOC bidro med 30.000 blanke kroner for å få fjernet reiret, men Geir trengte mange villige hender til å få tatt reiret fra hverandre. Stokk på stokk hadde blitt lagt oppå og rundt hverandre to-tusen-nihundre-og-nittni ganger. Nå skulle de løsnes fra sine stålwiregrep i motsatt rekkefølge. Hver av de tjuetre tusen teglsteinene måtte bankes forsiktig løs og rengjøres, og så måtte alt fjernes uten at et fnugg var igjen. Arbeidshender var det Geir trengte nå. Tømmeret kunne ikke brukes på nytt igjen, og tubaisten tenkte ut en løsning alle ville vinne på og samtidig få reiret til å forsvinne.

- Vil dere være med så heng på! smilte Geir til Løten Arbeids- og Opplæringscenter.

Dere skal få tømmeret gratis om dere fjerner reiret og får lagt teglsteinene på paller.

Skogsgruppa kom med det samme, og kappet og stappet juleved i sekker, som ga dem en god slant i kassa. Teglsteinene ble satt sirlig på paller og endte på trailere til Osa til sitt nye hjem.

Den japanske kunstneren Takamasa kom flybåren og forfrossen til Osa en vårdag. Det var ikke bare han som var frossen. Vanligvis bruker våren å komme tidlig til Hardanger, men

dette året var det året Kong Vinter ikke ville slippe taket. Han skjenket den lille bygda et ufyselig vær med snø og nedbør den ene dagen etter den andre. Det kunne ikke annet enn å gå galt. Teglsteinene frøs til små isfjell som var plent umulig å få fra hverandre. Karl hadde skaffet 3000 nye tømmerstokker, men de lå sleipe og uhåndterlige i snøfonnene. Kunstneren sto rådvill på trappa med returbillett i hånda, han kom til å dra på minuttet om fem uker. Geir hadde fått Knut Engeland fra Voss kunsthåndverkskole til å stille opp med sine 30 studenter klare til dugnad. Krisestemningen rådet. *Hvem visste råd?* Øyenbryn ble hevet, pannebryn ble rynket, hjerner ble vridd. Det så ut til at vannfabrikkeieren Karl Sandøy hadde tatt seg vann over hodet. Men nei, da. Han Karl hadde is i magen. Her skulle Kong Vinter få seg noe å bryne på! Hvem husker ikke Askeladdens hjelper som hadde femten vintre og sju somre i kroppen? Kan man i eventyr, så kan man enda bedre ”in real life”, gliste Karl på sin bredeste Newcastle-dialekt. Han tømte en container for vannflasker, stappet inn noen teglsteins-iskolusser om gangen – og satte 12 000 watts store industrivarmer på full guffe. Kong Vinter skulle fordrives fra eiendommen fortere enn svint!

Endelig kunne arbeidet begynne. Takamasa pekte og dirigerte, ingen tegninger fantes, alt befant seg i kunstnerens hode. Japansk punktlighet og arbeidsmoral ble innført med høflige bukk. Pauser ble et fremmedord ettersom han ikke kunne et eneste språk utenom sitt eget morsmål. Med andre ord, det var ingen ”kjære mor” for de flittige, kalde og svette studentene. Takamasa ilte fram og tilbake mellom tømmer og tegl slik at arbeidet ikke skulle gå over stokk og stein. Hver tømmerstokk ble bundet sammen med ståltråd etter en flere tusen år gammel japansk metode, og til slutt ble teglsteinene murt inn mellom stukkene. Hvert eneste lille og store byggeelement ble plassert i et yin-yangforhold til hverandre, den perfekte balanse uten rette vinkler. Runde myke former, bølgende og majestetisk med struttende tømmer. Oppreisningen var et slit fra ende til annen. Tiden var i ferd med å løpe fra dem. Takamasa jobbet til siste sekund. Han rakk akkurat å sparke av seg støvlene før han satte seg i bilen med kurs for Flesland og Sapporo.

Slik gjenoppsto Stream Nest som den reneste Fugl Fønix på stedet som Takamasa kalte den beste plasseringen han noensinne har sett. Det digre fuglereiret står nå på trygg grunn med 1200 meter fjell som permanente utstillingsvegger, en skiftende himmel som et evig tak og fossedur som tonefølge og samklang til Geirs dype, uutgrunnelige tubatoner. Kampen om kunsten ble endelig vunnet. Mange tusen kommer hit hvert år i flokk og følge fra både øst og vest for å oppleve Stream Nest.